# Tarinoita kaveruudesta

## hyviä kulttuurienvälisiä suhteita tukemassa

HELSINGIN YLIOPISTO

Vipuvoimaa EU:lta 2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Ystävyystarinoiden kuvat:

Karoliina: ©iStock/stephenkirsh
Aleksi: ©iStock/studerga
Ville: ©iStock/amazingmikael
Sanna: ©iStock/fotografixx
Andrei: ©iStock/lilly3
Zahra: ©iStock/valeriebarry

Tietopaketti:
Kuvien käyttöön pyydetty luvat oikeudenhaltijoilta

Tekijät: Karmela Liebkind, Viivi Mäkinen, Tuuli Anna Renvik, Inga Jasinskaja-Lahti

Edellinen painos:
Solares, E., Huttunen, S., Mähönen, T.A., Hirvonen, M-T. & Liebkind, K. (2012). Tarinoita kaveruudesta – hyviä kulttuurien välisiä suhteita tukemassa. Opettajan opas. Helsinki: Sosiaalipsykologian oppiaine ja Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia, Helsingin yliopisto (ISBN 987-952-10-6231-5 (nid.), ISBN 987-952-10-6232-2 (pdf).

Julkaisija: Sosiaalipsykologian tieteenala, Helsingin yliopisto

ISBN: 978-951-51-4184-2

Helsinki, 2018

# OSA 1

## Taustatietoa ryhmienvälisistä asenteista

# Peruskäsitteitä

Asenteet, ennakkoluulot, syrjintä, rasismi… Nämä sanat ovat kaikille tuttuja, mutta niiden merkitys eri ihmisille vaihtelee. Seuraavaksi esitellään näiden käsitteiden sisältö ja se, miten ne on sosiaalipsykologisen tutkimuksen piirissä ymmärretty. Vaikka materiaalissa on tarkoitus keskittyä käsittelemään nimenomaan ryhmienvälisiä ystävyyssuhteita eikä varsinaisesti lisäämään tietoa eri käsitteistä, on hyvä olla tietoinen näiden käsitteiden sisällöstä.

**Asenne** on yleinen suhtautumistapa johonkin itselle merkitykselliseen kohteeseen. Asenteet voivat olla myönteisiä tai kielteisiä: toiset tykkäävät esimerkiksi hevimusiikista, ja toiset taas inhoavat sitä. Asenteet voivat olla myös ristiriidassa keskenään. Asenteeseen voidaan katsoa kuuluvan kolme eri ulottuvuutta:

Tunteet (”Minä ihailen hevareita.”)
Ajattelu (”Hevarit ovat rohkeita.”)
Käyttäytyminen (”Haluan pukeutua samalla tavalla kuin hevarit.”)

**Ennakkoluuloiksi** kutsutaan kielteisiä asenteita, jotka perustuvat yleensä virheellisiin uskomuksiin ja ennakko-oletuksiin niiden kohteesta. Ennakkoluuloja voi olla niin asioita kuin ihmisiäkin kohtaan. Ennakkoluuloisuus voi olla kielteisiä tunteita, ajattelua tai käyttäytymistä, ja se voi heijastua joko suorasti tai epäsuorasti sen kohteeseen. Ennakkoluuloinen ihminen ei esimerkiksi halua maistaa uutta ruokaa tai ei tutustu mielellään ulkomaalaisiin, koska olettaa näiden kokemusten olevan joka tapauksessa huonoja.

**Rasismin** klassisen määritelmän mukaan rasismi on ajattelua, jonka mukaan tietty ihmisryhmä on toista ryhmää moraalisesti, älyllisesti ja kulttuurisesti parempi perinnöllisten ominaisuuksiensa perusteella. Rasismi ilmenee usein kielteisinä asenteina ihmisiä kohtaan sen perusteella, että he kuuluvat tiettyyn ulkonäön perusteella tunnistettavaan ryhmään. Tällaisia ihmisiä saatetaan halveksia ja syrjiä, mutta usein heitä siedetään silloin, kun heistä voi olla jotakin hyötyä. Kielteiset asenteet voivat olla rasistisia, mutta ennakkoluuloinen ihminen ei ole välttämättä rasisti.

**Muukalaisviha tai -pelko** kohdistuu muuhun kuin omaan kansalliseen, etniseen, uskonnolliseen tai kulttuuriryhmään kuuluviin ihmisiin heidän erilaisuutensa perusteella. Pelko tai viha kohdistuu näiden ihmisten erilaisuuteen sinänsä, ja heidät hyväksytään vain, jos he muuttuvat samanlaisiksi kuin muut. Jos tämä ei ole mahdollista, heistä halutaan eroon.

**Syrjintä** tarkoittaa ihmisten eriarvoista ja epäoikeudenmukaista kohtelua ihonvärin, kansallisuuden, uskonnon tai etnisen taustan perusteella. Usein syrjintä ilmenee toisen ryhmän suosimisena toisen ryhmän kustannuksella.

Kaikilla meillä on asenteita ja ennakkoluuloja joitakin asioita kohtaan. Asenteet ja ennakkoluulot eivät kuitenkaan ole pysyviä, vaan voivat muuttua: eri elämänvaiheissa ihminen voi ajatella asioista eri tavalla. Myös yhteiskunnat ovat muuttuneet suhtautumisessaan esimerkiksi tupakointiin tai tasa-arvoon. Tutkimuksissa on havaittu, että ryhmienvälisten ennakkoluulojen tai kielteisten asenteiden

ilmaisemisen tavat ovat muuttuneet vuosikymmenten saatossa. Ennakkoluuloisuus ja syrjivä käyttäytyminen on osittain avointa, osittain epäsuoraa ennakkoluuloisuuden osoittamista. Erityisesti tilanteessa, jossa yhteiskunnan sosiaaliset normit ja lainsäädäntö korostavat tasa-arvoisuutta, eikä kielteisten asenteiden suora ilmaiseminen ole suotavaa, ennakkoluuloisuudelle löydetään uudenlaisia ilmenemismuotoja. Toisen ryhmän jäsenille voidaan esimerkiksi viestiä, että on heidän oma vikansa, että heidän yhteiskunnallinen asemansa on huono. Ryhmienvälisiä eroavaisuuksia voidaan myös liioitella, jotta oma ryhmä ja toinen ryhmä erottuisivat korostuneesti toisistaan. Lisäksi epäsuora ennakkoluuloisuus voi ilmetä toisen ryhmän jäsenten välttämisenä tai ryhmälle annettavien etujen vastustamisena.

Vaikka ennakkoluuloisuus ei ilmenisi avoimen vihamielisenä käyttäytymisenä, epäsuorallakin ennakkoluuloisuudella saattaa olla konkreettisia seurauksia. Esimerkiksi arjen vuorovaikutus opiskelupaikalla voi olla vaikeaa tai työpaikkaa voi olla hankala saada. Tämän lisäksi ennakkoluuloisuus vaikuttaa sen kohteen psyykkiseen hyvinvointiin. Ennakkoluuloisuudella ja syrjinnällä on havaittu olevan yhteys mm. syrjinnän kohteen stressi- ja masennusoireiden lisääntymiseen ja yleisen terveydentilan huononemiseen. Ennakkoluuloisuus ja syrjintä vaikuttavat kielteisesti ryhmienvälisiin suhteisiin myös koko yhteiskunnan tasolla. Suomalaisessa tutkimuksessa on havaittu, että maahanmuuttajien kokema syrjintä ehkäisee heidän samaistumistaan suomalaisiin ja huonontaa sen myötä heidän asenteitaan suomalaisia kohtaan. Ennakkoluuloisuuden kohteeksi joutuneet saattavat pyrkiä välttelemään syrjinyttä ryhmää edustavia ihmisiä ja kokea epäluottamusta heitä kohtaan. Lisäksi kielteisten kokemusten johdosta ryhmienvälinen vuorovaikutus voi aiheuttaa ahdistuneisuutta ja tuleviin vuorovaikutustilanteisiin voidaan suhtautua kielteisesti.

## POHDINTALAATIKKO OPETTAJALLE

- Minkälaisia ennakkoluuloja sinulla on?
- Miten itse suhtaudut eri kulttuuriryhmistä tuleviin ihmisiin (esim. oppilaisiin)? Kuinka tämä näkyy asenteen eri ulottuvuuksien (tunteet, ajattelu, käyttäytyminen) tasolla?
- Mieti tilannetta, joka on saanut sinut muuttamaan asenteitasi. Mitkä asiat johtivat asennemuutokseen?

# Mitkä tekijät vaikuttavat ennakkoluuloisuuteen?

Ennakkoluuloisiin ajatuksiin, tunteisiin ja käyttäytymiseen vaikuttavat monet eri tekijät. Alla olevassa kuviossa esitellään tekijöitä, joiden on todettu lisäävän tai vähentävän ryhmäsuhteisiin liittyvää ennakkoluuloisuutta. Yksittäisten tekijöiden yhteys myönteisiin tai kielteisiin asenteisiin ei ole välttämättä suoraviivainen. Vaikka esimerkiksi suomalaisen nuoren vanhempien asenteet olisivat kielteiset venäläisiä kohtaan, nuori voi kuitenkin itse suhtautua myönteisesti venäläisiin hyvien kaverikokemustensa vuoksi.

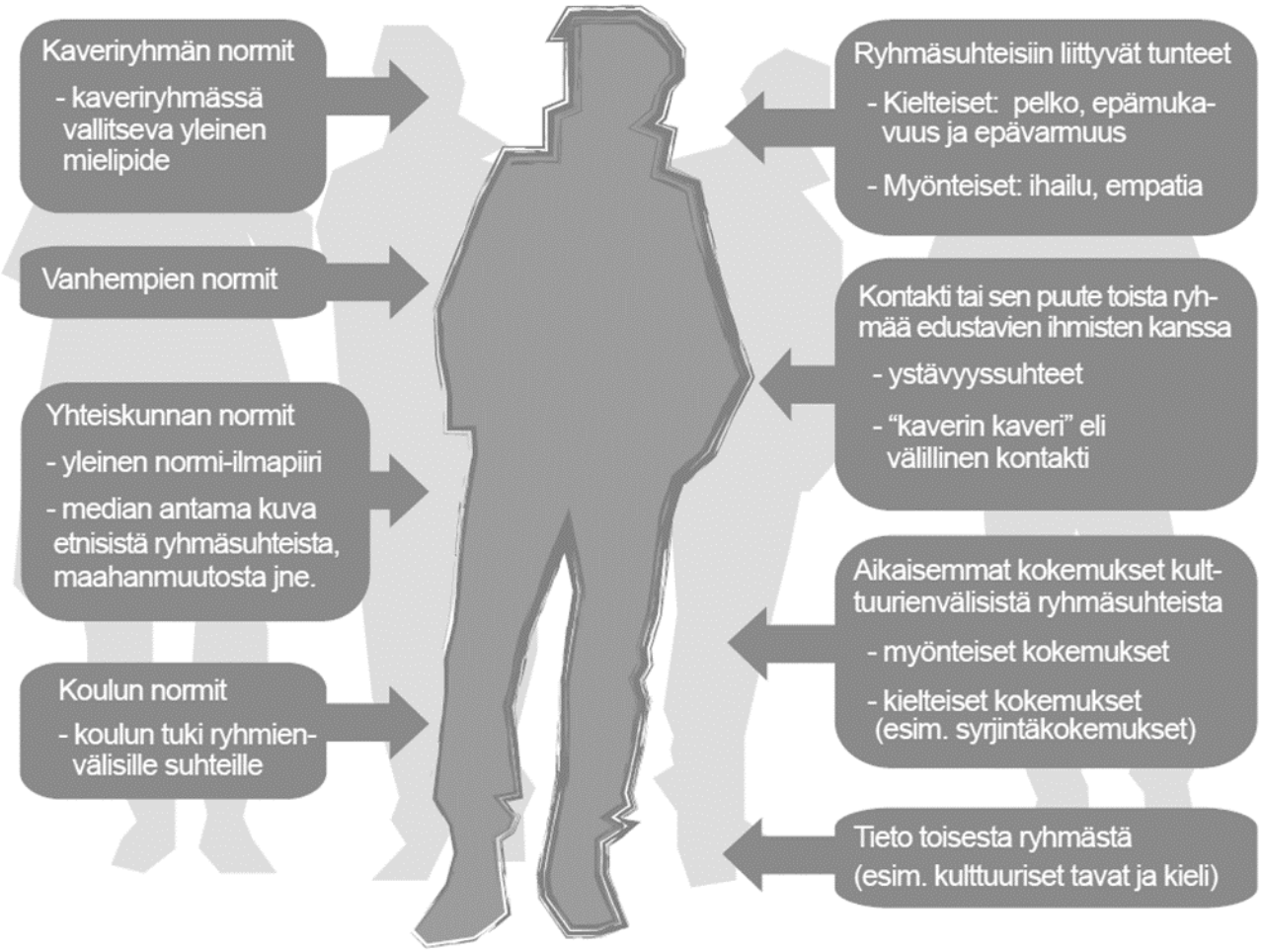

Seuraavaksi käsitellään tarkemmin edellisellä sivulla esiteltyjä ennakkoluuloisuuteen ja ryhmienvälisiin asenteisiin vaikuttavia tekijöitä.

## Ystävyyssuhteet avain myönteisiin asenteisiin

Ryhmäsuhteisiin liittyviä asenteita tutkittaessa on havaittu, että ihmisillä, joilla on hyviä kokemuksia toisten kulttuuriryhmien jäsenistä, on myös myönteisemmät asenteet näiden ryhmien jäseniä kohtaan. Mekanismi toimii myös toisinpäin: ikävät ryhmäsuhteisiin liittyvät kokemukset, kuten kiusaamisen tai syrjinnän kohtaaminen, huonontavat asenteita kyseistä ryhmää kohtaan. Parhaiten eri ryhmien jäsenten välinen vuorovaikutus toimii silloin, kun eri ryhmien jäsenet ovat tasa-arvoisessa asemassa toisiinsa nähden, heillä on mahdollisuus ystävystyä toistensa kanssa, heillä on yhteisiä tavoitteita ja he tekevät yhteistyötä keskenään. Nämä edellytykset hyvälle ryhmienväliselle vuorovaikutukselle voivat toteutua koulumaailmassa, jossa oppilaat ovat toisiinsa nähden tasa-arvoisia, koulutyö tarjoaa paljon mahdollisuuksia yhteistyölle ja kouluympäristössä solmitaan usein läheisiä ystävyyssuhteita.

Sellaisissa kouluissa, joissa eri kulttuuritaustaisten oppilaiden määrä on pieni, ei jokaisella ole välttämättä mahdollisuutta ystävystyä toisen kulttuuriryhmän jäsenen kanssa. Kaikilla ei kuitenkaan tarvitse olla ystävää toisesta kulttuuriryhmästä, jotta myönteisiä asenteita syntyisi, vaan oma asenne voi muuttua jo ”kaverin kaverin” välityksellä. Tutkimuksissa on havaittu, että jo tieto siitä, että omaan kulttuuriryhmään kuuluvalla ystävällä on toiseen kulttuuriryhmään kuuluva ystävä, voi muuttaa asenteita myönteisemmiksi tämän ryhmän jäseniä kohtaan. Käytännössä tämä toimii siten, että esimerkiksi suomalainen Pekka on ystävystynyt venäläisen Igorin kanssa. Pekan suomalainen kaveri Matti ei tunne Igoria, mutta Pekka on kertonut Igorista Matille ja todennut Igorin olevan hyvä tyyppi. Pekan vaikutuksesta Matin on helpompi suhtautua myönteisesti venäläisiin. Kun Matti saa mahdollisuuden tutustua venäläisten kanssa, hän muistaa Pekan puheet Igorista ja suhtautuu vuorovaikutukseen avoimemmin. Tällaista omaan kulttuuriryhmään kuuluvan ystävän toisen kulttuuriryhmän ystävää kutsutaan sosiaalipsykologian kielellä välilliseksi kontaktiksi. Pekan, Matin ja Igorin esimerkissä Igor toimii siis välillisenä kontaktina Matille.

### POHDINTALAATIKKO OPETTAJALLE

- Onko sinulla ystäviä/työkavereita/sukulaisia toisesta kulttuuriryhmästä?
- Miten nämä suhteet ovat vaikuttaneet asenteisiisi tämän ryhmän jäseniä kohtaan?
- Onko sinun ystävilläsi ystäviä toisesta kulttuuriryhmästä eli onko sinulla kokemuksia välillisestä kontaktista?

## Ryhmänormit

Useat tutkimukset ovat osoittaneet, että yhteiskunnan ja lähiyhteisöjen tuki myönteiselle ryhmienväliselle vuorovaikutukselle edistää myönteisten ryhmänormien syntymistä. Ryhmänormit ovat odotuksia siitä, minkälaisia asenteita tai uskomuksia tiettyyn ryhmään kuuluvalla tulisi olla tai miten hänen tulisi käyttäytyä, jotta hän voisi olla tämän ryhmän jäsen. Ryhmänormit auttavat ihmistä tulkitsemaan ympäristöä ja tapahtumia sekä suuntaamaan omaa käyttäytymistään ympäristöön sopivalla tavalla. Erityisesti tilanteissa, jotka ovat jollakin tavalla hämmentäviä tai epäselviä, ihmiset nojautuvat normeihin muodostaessaan omaa mielipidettään kohtaamastaan asiasta.

Sivun 4 kuviossa on esitelty monenlaisia ryhmänormien lähteitä, jotka vaikuttavat nuorten asenteisiin ja käyttäytymiseen. Vanhemmat, kaverit, koulu (ja opettajat), media ja yhteiskunta vaikuttavat kaikki siihen, miten ryhmienväliseen vuorovaikutukseen ja toisen ryhmän jäseniin suhtaudutaan. Myös nuori itse on omalla käytöksellään mukana tuottamassa lähipiirinsä asenneilmastoa.

Ryhmänormeja voidaan tukea koko yhteiskunnan tasolla esimerkiksi laatimalla syrjinnän vastaisia lakeja. Kouluympäristössä tämä tuki voi olla yhteisiä käytäntöjä siitä, kuinka edistetään myönteisiä ryhmäsuhteita eri kulttuuritaustaisten oppilaiden välillä. Hyviä ryhmänormeja tukevat yhteisesti sovitut toimintatavat esimerkiksi kiusaamistilanteiden selvittelyssä. Ryhmäsuhteisiin voidaan vaikuttaa myös luokkajärjestelyillä tai tietynlaisia opetusmenetelmiä käyttämällä. Samoin useissa kouluissa 7-luokkalaisille järjestetyt ryhmäytyspäivät ovat hyvä esimerkki aktiivisesta ryhmäsuhteita tukevasta toiminnasta.

Mutta tutkimusten mukaan eivät edes ennakkoluuloisuutta, rasismia ja syrjintää paheksuvat normit saa kaikkia vähentämään omia ennakkoluulojaan. Muiden paheksunta ei siis aina riitä: vahvin motivaatio käyttäytyä ennakkoluulottomasti on niillä, jotka kokevat ennakkoluulottomuuden olennaiseksi osaksi omia arvojaan ja minäkuvaansa.

### POHDINTALAATIKKO OPETTAJALLE

- Miten itse reagoit opettajana oppilaiden ennakkoluuloisuuden ilmauksiin tai rasistiseen kommentointiin?
- Onko koulussa yhteistä linjausta jota noudatetaan, jos oppilaiden keskuudessa havaitaan rasistista huutelua tai kulttuuriryhmään liittyvää syrjintää tai kiusaamista?
- Puututaanko koulussa kulttuuriryhmään liittyvään syrjintään samalla tavalla kuin muuhun kiusaamiseen?
- Minkälaiset ryhmienvälisiä suhteita koskevat arvot ja normit vallitsevat oppilaiden keskuudessa? Kenen ääni pääsee kuuluville luokassa? Onko luokkien välillä eroja?
- Onko koulussasi pohdittu opettajien oman arvomaailman ja omien asenteiden tai ennakkoluulojen vaikutuksia koulun asenneilmapiiriin?

## Ryhmäsuhteisiin liittyvät tunteet

Ryhmäsuhteisiin liittyy monenlaisia tunteita, sekä myönteisiä että kielteisiä. Myönteisten tunteiden, kuten toisen ryhmän ihailun tai toisen ryhmän jäseniin kohdistuvan empatian, on havaittu edistävän halukkuutta olla kontaktissa toisen ryhmän jäsenten kanssa. Kielteiset tunteet taas vähentävät halua olla vuorovaikutuksessa.

Ryhmäsuhteisiin liittyviä kielteisiä tunteita, kuten pelon tai uhan tuntemuksia, on tutkittu enemmän kuin myönteisiä tunteita. Sosiaalipsykologian piirissä on tutkittu paljon ryhmäsuhteisiin liittyvää ahdistuneisuutta. Se määritellään epämukavuuden tai ahdistuksen tunteeksi, joka nousee ryhmienväliseen vuorovaikutustilanteeseen liitetyistä kielteisistä odotuksista. Näille tuntemuksille voi olla monenlaisia syitä ja ne voivat esiintyä monissa eri tilanteissa. Ahdistusta tai epämukavuutta voi aiheuttaa esimerkiksi epävarmuus siitä, että ei tiedetä, millä tavalla toisen ryhmän jäsenen kanssa olisi sopivaa käyttäytyä. Tällaista epävarmuutta saatetaan kokea esimerkiksi ulkomaanmatkoilla tai työyhteisössä, jonne saapuu toista kulttuuriryhmää edustava uusi työntekijä. Myös havainnot siitä, että oman ryhmän ja toisen ryhmän välillä on konflikteja, johtavat epämukavuuden, pelon tai uhan tunteisiin.

Kielteisistä tuntemuksista saattaa seurata, että ahdistusta kokeva henkilö vetäytyy vuorovaikutuksesta tai välttelee sitä. Tämä voi ilmetä esimerkiksi siten, että henkilö välttää istumista bussissa toisen ryhmän jäsenen viereen tai ei halua tehdä ryhmätyötä koulussa toiseen kulttuuriryhmään kuuluvien oppilaiden kanssa. Ryhmienvälisellä ahdistuksella voidaan erottaa olevan kaksi lähdettä: sitä voivat tuottaa joko kielteiset odotukset toisesta ryhmästä tai kielteiset odotukset oman ryhmän jäsenten reaktioista, mikäli henkilö on tekemisissä toisen ryhmän jäsenen kanssa.

### POHDINTALAATIKKO OPETTAJALLE

- Muistele jotakin erityisen mukavaa tilannetta tai kohtaamista toisen ryhmän edustajan kanssa. Minkälaisia tunteita ja ajatuksia siihen liittyi?

- Oletko itse kokenut ryhmäsuhteisiin liittyvää ahdistuneisuutta jossakin tilanteessa? Miten toimit tilanteessa?

## Tiedon lisääminen vai kontakti?

Ryhmienvälisiä suhteita voidaan pyrkiä parantamaan myös lisäämällä tietoa toisen ryhmän kulttuurista, tavoista tai historiasta. Koulussa voidaan järjestää esimerkiksi eri kulttuureja esitteleviä juhlia tai teemapäiviä. Tiedon lisääminen voi auttaa ymmärtämään toisen kulttuurin tapoja toimia ja ajatella. Tutkimuksissa on kuitenkin havaittu, että tunnetasolla myönteinen ryhmienvälinen kontakti vaikuttaa asenteisiin tehokkaammin kuin pelkkä tiedon jakaminen.

### POHDINTALAATIKKO OPETTAJALLE

- Miten olet aikaisemmin käsitellyt kulttuurienvälisiin suhteisiin liittyviä asioita oppilaiden kanssa?
- Miten koulussanne yleensä käsitellään kulttuurienvälisiin suhteisiin tai toisiin kulttuureihin liittyviä teemoja? Minkälaisia seurauksia tällä on ollut?

# Asenteisiin vaikuttaminen Tarinoita kaveruudesta –materiaalin avulla

*Tarinoita kaveruudesta* -materiaali perustuu sosiaalipsykologisiin interventiotutkimuksiin, joiden tarkoituksena oli parantaa kulttuurienvälisiä ryhmäsuhteita. Interventio tarkoittaa ’väliintuloa’ tai ’puuttumista johonkin’. Ryhmienvälisten asenteiden kontekstissa sillä tarkoitetaan yleensä ohjelmia, oppitunteja tai aktiviteetteja, joilla pyritään muuttamaan asenteita tai käyttäytymistä myönteisempään suuntaan. Ryhmienvälisiin suhteisiin kohdistuvilla interventioilla voidaan myös tukea ja edistää koulussa jo vallitsevia myönteisiä ryhmäsuhteita.

Ryhmienvälisiin asenteisiin kohdistuvia interventioita on toteutettu suurimmaksi osaksi kouluympäristössä. Tämä on perusteltua, sillä koulu on keskeinen lasten ja nuorten sosiaalinen ympäristö, ja sen rooli on tärkeä myönteisten ryhmäsuhteiden kehittymisessä. Koulussa lapset ja nuoret opettelevat sosiaalisia normeja ja vuorovaikutustaitoja, ja eri kulttuuritaustoja omaavat lapset ja nuoret ovat pitkiä aikoja yhdessä toistensa kanssa. Interventiomenetelmiä on useita erilaisia. Seuraavaksi esitellään *Tarinoita kaveruudesta* -materiaalin interventiomenetelmä, joka perustuu välillisen kontaktin teoriaan.

Välillisen kontaktin teorian mukaan omat asenteet voivat parantua, kun havainnoidaan oman ryhmän jäsenen hyvää kaverisuhdetta toisen ryhmän jäsenen kanssa. Tästä esimerkkinä toimii aiemmin esitelty tilanne Igorin ja Pekan ystävyydestä, jota havainnoimalla Matin asenteet muuttuivat myönteisemmiksi venäläisiä kohtaan. Lisäksi *Tarinoita kaveruudesta* -materiaalin menetelmässä on hyödynnetty sosiaalisen oppimisen teorian periaatteita. Samoin kuin välillisen kontaktin teoriassa, sosiaalisen oppimisen teoriassa oletetaan, että toisen ihmisen käyttäytymistä seuraamalla voidaan oppia. Havainnoitavan mallin tulee olla sellainen, johon havainnoija voi helposti samaistua. Samaistuttava malli tarjoaa sijaiskokemuksen kontaktista sekä uusia käyttäytymis- ja suhtautumismalleja ryhmienvälisiin suhteisiin. Sosiaalisen oppimisen teorialle on keskeistä myös sijaispalkitsemisen havainnointi. Asenteen tai käyttäytymisen muutos on helpompaa, kun siitä havaitaan olevan myönteisiä seurauksia. Välillisen kontaktin ja sosiaalisen oppimisen lähestymistapojen pohjalta on kehitetty ns. behavioural journalism -menetelmä, jota on käytetty aikaisemmin terveystottumuksiin ja ryhmäsuhteisiin vaikuttavissa interventioissa. Menetelmän perusideana on valita sosiaalisesti merkityksellisiä roolimalleja, jotka edustavat haluttua käyttäytymistä ja jotka kertovat oman tarinansa jonkin median kautta (esim. sanomalehdet, tv tai radio) intervention kohteena oleville henkilöille. Tarinan yhteyteen liitetään yleensä mallin kuva ja tarinoissa kerrotaan henkilön sosiaalisesta verkostosta nousevasta tuesta halutulle käyttäytymiselle. Ryhmienvälisessä kontekstissa behavioural journalism -menetelmän voidaan katsoa perustuvan välillisen kontaktin teorian periaatteille. Tässä materiaalissa behavioural journalism -menetelmää toteutetaan käyttämällä ryhmienvälisiä ystävyyssuhteita esitteleviä kertomuksia.

*Tarinoita kaveruudesta* -materiaali koostuu neljästä oppitunnista, joiden aikana käsitellään yhteensä kuusi ystävyystarinaa. Tarinoiden henkilöt ovat poikia ja tyttöjä, ja he edustavat sekä suomalaisia että ulkomaalaistaustaisia nuoria. Kukin henkilö kertoo toista ryhmää edustavasta ystävästään; suomalainen nuori kertoo siis ystävästään, jolla on toinen kulttuuritausta, ja ulkomaalaistaustainen

nuori kertoo enemmistöön kuuluvasta suomalaisesta ystävästään. Kaikki tarinat mukailevat samankaltaista rakennetta: tarinoiden kertojalla on ollut ensin ennakkoluuloja toisen ryhmän jäsentä kohtaan. Henkilö on kuitenkin tutustunut toisen ryhmän edustajaan ja huomannut omien asenteidensa muuttuneen tämän kontaktin seurauksena. Jokaisen tarinan lopussa korostetaan tarinan kertojalle asennemuutoksesta koituneita myönteisiä asioita. Tarkoituksena on, että tarinoiden kertojat toimisivat malleina myönteisille asennemuutosta sisältäville kokemuksille ja että oppilaat toisivat omia, vastaavanlaisia kokemuksiaan luokan yhteisiin keskusteluihin tunneilla. Nuoren omien aikaisempien kontaktikokemusten tunnesävyllä on kuitenkin suuri merkitys sekä sille, mikä vaikutus esitetyillä tarinoilla häneen on. Jos joku on aikaisemmin kokenut vastaavanlaisessa kontaktissa ryhmien välistä ahdistusta, tuo ahdistus muistuu helposti mieleen myös näistä tarinoista. Sitä pitää kaikin keinoin välttää, esimerkiksi sanomalla, että jos ei ole omia myönteisiä kokemuksia, voi miettiä, onko jollakin kaverilla ollut, tai onko törmännyt vastaaviin tarinoihin sosiaalisessa mediassa tai elokuvissa. Tärkeintä on korostaa vain *myönteisten* omien ja muiden kontaktikokemusten muistelemista ja ajattelemista. Tarinat on kirjoitettu nuorisotaloilla kerättyjen asennemuutostarinoiden pohjalta. Ne siis perustuvat aitoihin tarinoihin, mutta niitä on hieman muokattu niin, että kertojien asennemuutos käy tarinoista selkeästi ilmi. Oppilaiden tulisi kuitenkin pitää tarinoita aitoina ja täysin muokkaamattomina.

Tarinat on kirjoitettu tavalla, jossa tarinan henkilö on selkeästi määritelty suomalaiseksi tai johonkin toiseen kulttuuriryhmään kuuluvaksi. Todellisuudessa jako ei kuitenkaan ole niin yksinkertainen. Nuori voi kokea olevansa yhtä aikaa sekä suomalainen että jonkin muun etnisen tai kulttuuriryhmän jäsen, ja kokemus voi vaihdella tilanteesta riippuen. Kokemus tiettyyn ryhmään kuulumisesta ei välttämättä ilmene nuoren käyttäytymisessä. Ulkomaalaistaustainen nuori voi kokea kuuluvansa vanhempiensa kulttuuriryhmään, vaikka hänen elämäntyylinsä olisikin enemmistökulttuurin mukainen. Nämä asiat on hyvä todeta oppilaille materiaalia käsiteltäessä ja korostaa, että kenenkään ei tarvitse väkisin sovittaa itseään tiettyyn kategoriaan. Vaikka kaikkien tunneilla käsiteltävien tarinoiden ystävyyssuhteet ovat suomalaisten ja muihin kulttuuriryhmiin kuuluvien oppilaiden välisiä, on hyvä huomata, että myös kahteen eri maahanmuuttajaryhmään kuuluvien nuorten väliset ystävyyssuhteet ovat ryhmienvälisiä suhteita. Siten niihin vaikuttavat samat tekijät kuin muihinkin ryhmienvälisiin suhteisiin.

# OSA 2

## Tarinoita kaveruudesta -oppitunnit

# Yleiset ohjeet Tarinoita kaveruudesta -oppituntien ohjaamista varten

*Tarinoita kaveruudesta* -materiaalin tavoitteena on käsitellä ryhmienvälisistä ystävyyssuhteista kertovia tarinoita ja vaikuttaa niiden avulla oppilaiden asenteisiin. Oppitunnit muodostavat yhteensä neljän tunnin kokonaisuuden, ja ne on tarkoitettu pidettäväksi oppilaille kerran viikossa neljän viikon ajan. Oppituntien kestoksi on suunniteltu 45 minuuttia, mutta jos mahdollista, oppitunnit voidaan myös toteuttaa kaksoistunteina, jolloin asioiden käsittelyyn jää enemmän aikaa. Oppituntien PowerPoint –diat ovat ladattavissa osoitteesta: https://blogs.helsinki.fi/tarinoitakaveruudesta/

## Myönteinen ilmapiiri on tuntien onnistumisen perusta

Keskeistä tunneilla on käsitellä ryhmienvälisiin suhteisiin liittyviä asioita nimenomaan myönteisestä näkökulmasta, jotta mahdolliset aikaisemmat kielteiset kontaktikokemukset eivät pääse millään tavoin vaikuttamaan ystävyystarinoiden käsittelyyn. Opettajan tulisi siten luoda myönteinen ja keskustelun mahdollistava ilmapiiri. Tuntien myönteinen painotus on hyvä ilmoittaa selvästi oppilaille jo oppituntien alussa ja tehtävänannoissa.

Syy myönteisen ilmapiirin tärkeydelle on se, että tutkimusten mukaan vain tunnetason muutoksilla päästään lopulta asennemuutokseen. Siksi interventio pyrkii ensisijaisesti lisäämään oppilaiden empatiaa ja vähentämään heidän ahdistustaan kun he kohtaavat heille vieraiden kulttuurien edustajia. Interventio pyrkii myös myönteisten ryhmänormien tukemiseen: muidenkin mielestä on kiva tutustua toisia kulttuureja edustaviin ihmisiin.

Oppituntien tarkoitus ei ole korostaa oppilaiden ryhmäkuuluvuuksia ja mahdollista erilaisuutta – luultavasti nuoret itse eivät pidä toisiaan ”suomalaisina” ja ”ulkomaalaistaustaisina”. Tarkoitus ei siis ole arvioida ääneen mihin ryhmään kukakin kuuluu tai kysyä erikseen luokan ulkomaalaistaustaisilta oppilailta heidän kokemuksiaan ja näin korostaa heidän kulttuuritaustaansa. Tunneilla ei myöskään tulisi nostaa esille jonkun oppilaan aiemmin esiin tuomia kielteisiä kulttuurienvälisiä asenteita. Näiden asioiden huomioiminen edistää sitä, että tunneille osallistuminen olisi kaikille oppilaille mukava kokemus.

## Ystävyystarinat ja niiden käsittely tunneilla

Tuntien keskeisin asia on ystävyystarinoiden käsittely. Rakenne on jokaisessa tarinassa samanlainen: aluksi nuori on kokenut lievää epävarmuutta tai epämukavuutta, sitten hän on tutustunut eri kulttuuriryhmään kuuluvaan nuoreen ja lopuksi hän on päästyt epävarmuudestaan tai epämukavuuden tunteestaan eroon. On tärkeää olla liikaa korostamatta lähtötilanteen kielteisyyttä, esimerkiksi tarinankertojan voimakkaita ennakkoluuloja tai ahdistuneisuutta, jotta se ei herättäisi

oppilaissa kielteisiä tunteita myös näillä oppitunneilla. Tarinankertojan tutustumisesta tähän uuteen kaveriin on aina seurannut jotain hyvää. Kokonaisuudessaan oppituntien on tarkoitus viestiä, että epävarmuudesta ja epä- mukavuuden tunteesta voi päästä eroon, jos vain uskaltaa tutustua toiseen paremmin. Ystävyystarinoissa esiintyy sekä suomalaisia että eri kulttuuritaustaisia yläkouluikäisiä tyttöjä ja poikia. Tarkoituksena on, että kaikki luokan oppilaat voisivat samaistua tarinoiden nuoriin, ja että tarinoiden nuoret voisivat toimia heille myönteisen asennemuutoksen roolimalleina. Siksi on tärkeää, että tarinoiden nuorista puhutaan kuin oikeista ihmisistä (esim. *”Tässä tarinassa Sannaa ensin vähän jännitti naapuriin muuttaneen afganistanilaisen tytön seurassa, mutta oli sitten tyytyväinen, että oli uskaltanut tutustua Jamilaan paremmin”*).

Oppitunneille suunniteltujen aktivoivien kysymysten ja harjoitusten on tarkoitus edistää tarinoista keskustelua ja auttaa oppilaita miettimään omia kulttuurienvälisiin suhteisiin liittyviä myönteisiä kokemuksiaan. Kun nuoret kertovat toisilleen omista tai muussa sosiaalisessa ympäristössään havaitsemistaan myönteisistä asennemuutoskokemuksista, he toimivat toisilleen roolimalleina ja vaikuttavat samalla luokan normi-ilmapiiriin. Myös opettajat toimivat oppilaille roolimalleina, jotka vahvistavat suvaitsevaa ilmapiiriä suhtautumalla myönteisesti kulttuurienväliseen kohtaamiseen. Opettajan olisi hyvä miettiä omia ryhmienvälisiin suhteisiin liittyviä kokemuksiaan ja sitä, missä tilanteessa hänen asenteensa on muuttunut myönteisempään suuntaan tai hän on päässyt eroon epävarmuuden tai epä- mukavuuden tunteistaan. Tämän opettajan oppaan alkuosan pohdintakysymykset auttavat opettajaa miettimään oppitunneilla käsiteltävää teemaa omasta näkökulmastaan.

Kun oppilas kertoo omasta tai tietämistään myönteisestä ryhmienvälisestä kontaktikokemuksesta, siihen on hyvä reagoida. Tunnin myönteisen ilmapiirin edistämiseksi on hyvä antaa oppilaalle kannustavaa palautetta siitä, että hän halusi jakaa kokemuksensa tai tietonsa hyvistä kokemuksista, joiden seurauksena epävarmuuden tai epämukavuuden tunne hävisi.

## Miten suhtautua kielteisten asenteiden ilmauksiin ja syrjintäkokemuksista kertomiseen oppitunneilla?

On mahdollista, että oppitunneilla jotkut oppilaat yrittävät kommentoida aihetta kielteiseen tai rasistiseen sävyyn. Kaikenlaiseen epäasialliseen kommentointiin tai kielenkäyttöön (esim. ryssittely-, kebab- ja neekerijuttuihin) puututaan toteamalla, että vaikka tarkoitus olisi ollut vain vitsailla, näillä tunneilla ei nimitellä toisia oppilaita tai ystävyystarinoiden henkilöitä millään nimityksillä. Myös siihen, että joku nauraa tai pilkkaa toisten kertomia kokemuksia, on tärkeä puuttua ja muistuttaa, että kaikkien kokemuksia tulee kunnioittaa.

Ryhmienvälisiin suhteisiin liittyviä todellisia haasteita tai ongelmia ei ole tarkoitus vähätellä tai kieltää niiden esiintymistä. Ennakkoluulojen ilmaukset sallitaan, mutta ne ohitetaan toteamalla, että omiin mielipiteisiin on oikeus, mutta näillä oppitunneilla keskitytään nyt vain myönteisiin kokemuksiin. Oppilaille voi selittää, että koska ryhmäsuhteista puhutaan usein kielteisessä valossa ja kielteiset näkemykset saavat usein myönteisiä näkemyksiä enemmän huomiota, näillä oppitunneilla on haluttu keskittyä myönteisiin asioihin.

Oppilaat saattavat tuoda esille myös omia aikaisempia kielteisiä kokemuksiaan ryhmien välisestä kontaktista, esimerkiksi vähemmistöoppilaat voivat muistella syrjintäkokemuksiaan päiväkoti- tai alakouluajalta ja myös enemmistöoppilailla voi olla kielteisiä kokemuksia. Näistä kokemuksista kertomiseen tulisi reagoida empaattisesti ja todeta, että tällaisiakin kokemuksia varmasti on, eikä esimerkiksi syrjintä ja kiusaaminen ole missään tapauksessa hyväksyttävää, mutta että näillä tunneilla pyritään puhumaan enemmän myönteisistä kuin kielteisistä kokemuksista. Tunneilla saattaa käydä ilmi myös koulussa tällä hetkellä tapahtuvaa kiusaamista tai syrjintää. Opettajan on tietenkin syytä puuttua akuutteihin tilanteisiin ja pyrkiä selvittämään ne oppituntien ulkopuolella. Tuntien onnistumisen kannalta olisi kuitenkin tärkeää, ettei syrjintä- ja muista kielteisistä kokemuksista keskusteleminen nousisi liian hallitsevaksi aiheeksi tunneilla.

## YHTEENVETO

- **Kaikilla tunneilla on tarkoitus viestittää ystävyystarinoiden avulla, että kun ihmisiin ja asioihin suhtautuu avoimemmin, siitä seuraa hyviä asioita.**

- **Omien asenteiden muuttaminen on mahdollista ja tavallista.**

- **Kaikilla tunneilla käsiteltävissä tarinoissa nousee esiin sosiaalisen ympäristön merkitys asennemuutosprosessissa**

- **Myönteisen ilmapiirin säilyminen kaikkien oppituntien aikana on tärkeää.**

# 1. OPPITUNTI

**Tavoitteet:**
- Myönteisen ja keskustelevan ilmapiirin luominen
- Tiedon antaminen asenteista ja ennakkoluuloista sekä siitä, miten muut ihmiset vaikuttavat niihin
- Myönteisten roolimallien tarjoaminen ystävyystarinoiden avulla

**Oppitunnin rakenne:**
1) Aloitus: *Tarinoita kaveruudesta* –oppituntien lyhyt esittely
2) Tietopaketti liittyen asenteisiin, ennakkoluuloihin ja siihen, miten muut ihmiset vaikuttavat niihin (noin 15 min)
3) Kolmen ystävyystarinan yhdessä lukeminen, niiden pääpiirteiden esiintuominen ja yhteinen keskustelu (noin 30 min)

**Tarvikkeet:**
- Oppitunnin PowerPoint-esitys (ladattavissa osoitteesta: https://blogs.helsinki.fi/tarinoitakaveruudesta/ )

**Valmistelut:**
- Oppitunnin PowerPoint-esitys valmiiksi tietokoneelle

# 1. OPPITUNTI

## 1) ALOITUS

*Näiden neljän ”Tarinoita kaveruudesta” oppitunnin aikana tulemme puhumaan nuorista, jotka kuuluvat eri kulttuuriryhmiin, ja heidän välisistä kaverisuhteistaan. Kaikilla oppitunneilla keskitytään nimenomaan myönteisiin kokemuksiin näistä kohtaamisista.*

*Aloitamme keskustelemalla asenteista ja siitä, miten muut ihmiset vaikuttavat niihin.*

## 2) TIETOPAKETTI (noin 15 minuuttia)

Tietopaketin tarkoituksena on esitellä oppilaille näiden oppituntien aihe ja käydä läpi joitakin keskeisiä tunneilla käytettäviä käsitteitä. Aihetta lähestytään herättelemällä keskustelua näistä käsitteistä oppilaiden kanssa.

*Näillä tunneilla puhutaan ”asenteista” ja ”ennakkoluuloista”. On tärkeää, että me kaikki ymmärrämme nämä sanat samalla tavalla. Kaikilla meillä on asenteita monia asioita kohtaan. Asenteet voivat olla myönteisiä tai kielteisiä: toiset esimerkiksi tykkäävät hevimusiikista ja toiset inhoavat sitä. Myös ihmisryhmiä ja kulttuureita kohtaan on olemassa asenteita.*

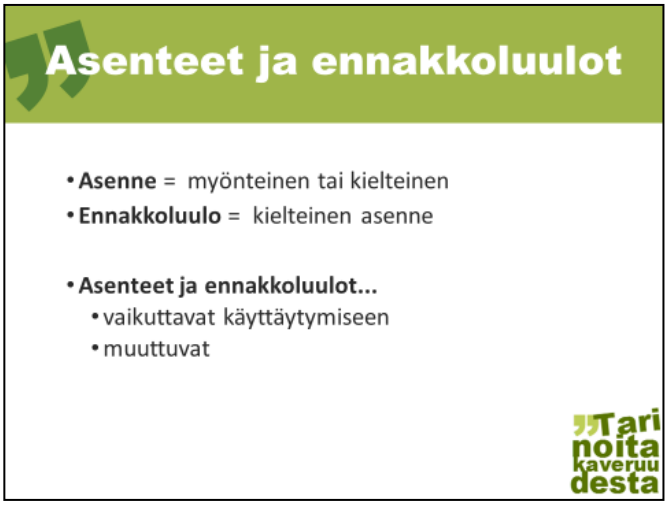


*Ennakkoluuloiksi kutsutaan tietyntyyppisiä kielteisiä asenteita. Ennakkoluuloinen ihminen ei esimerkiksi halua maistaa uutta ruokaa tai tutustua mielellään erilaisiin ihmisiin, koska ajattelee jo etukäteen, että nämä kokemukset olisivat kuitenkin huonoja. Hän voi siis suhtautua kielteisesti esimerkiksi eri kulttuuriryhmään kuuluviin ihmisiin, vaikka ei oikeastaan tunne heitä, tai hän yleistää jonkin ryhmän jäsenen kielteisen ominaisuuden kaikkia ryhmän jäseniä koskevaksi.*
*Asenteet ja ennakkoluulot voivat vaikuttaa käyttäytymiseemme. Niiden seuraukset ovat erilaisia ja enemmän tai vähemmän vakavia.*

*Asenteet ja ennakkoluulot voivat myös muuttua: eri elämänvaiheissa ihminen voi ajatella asioista eri tavalla. Myös yhteiskunnat ovat muuttuneet ja muuttuvat suhtautumistavassaan esimerkiksi tupakointiin tai tasa-arvoon.*

*Useimmilla meistä on jotain ennakkoluuloja. Meillä voi olla ennakkoluuloja uutta harrastusta kohtaan, emmekä siksi halua kokeilla sitä, tai voimme tuntea itsemme epävarmoiksi erilaisten ihmisten seurassa.*

*On tärkeää tiedostaa omat asenteensa. Sen takia teemme seuraavan harjoituksen, jossa voitte ilmaista mielipiteenne näyttämällä peukkua joko ylös- tai alaspäin.*

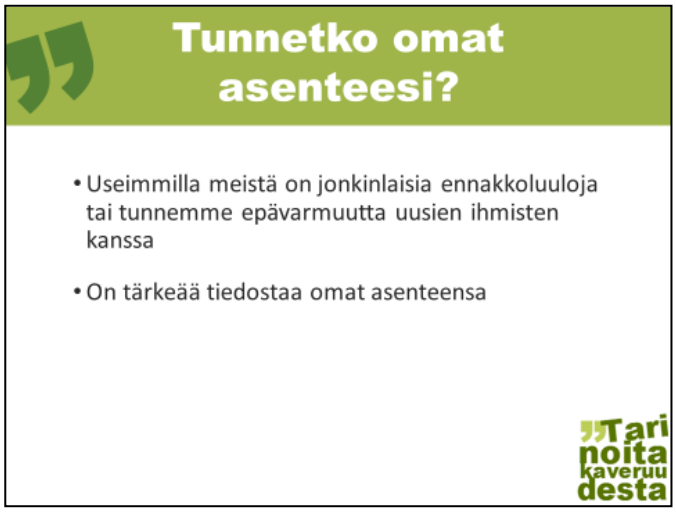


***Peukkuharjoitus***

Seuraavaksi toteutetaan PowerPoint -esitykseen sisältyvä mielipideharjoitus. Opettaja näyttää oppilaille PowerPointilta kuvan kerrallaan ja pyytää oppilaita ilmaisemaan myönteisen tai kielteisen mielipiteen kuvaa kohtaan peukun suunnalla. On tärkeää, että opettaja ei itse kommentoi mielipidekuvia tai oppilaiden mielipiteitä niitä kohtaan. Opettaja voi halutessaan lisätä muutaman kuvan, esimerkiksi jostakin ajankohtaisesta esineestä tai asiasta.

Harjoituksen tarkoituksena on havainnollistaa oppilaille, kuinka he vaikuttavat toistensa mielipiteisiin (esim. vilkuillaanko harjoituksen aikana, mihin suuntaan vieruskaverin peukku kääntyy). Harjoituksen jälkeen opettaja voi kysyä oppilailta, huomasivatko he, että tämän harjoituksen aikana monet vilkuilivat kavereidensa peukkuja? Opettaja voi kysyä oppilailta, ottivatko he enemmän mallia muiden mielipiteistä eli katsoivatko he enemmän ympärilleen silloin kun he eivät heti ymmärtäneet kuvan merkitystä, kuin tutun kuvan kohdalla. Opettaja voi kertoa, että vertailu on aivan tavallista, mutta että on hyvä pohtia mihin omat mielipiteet perustuvat.

*Asenteet eivät ilmesty tyhjästä. Toisaalta asenteet muodostuvat omien kokemustemme myötä, ja toisaalta ne opitaan. On hyvä muistaa, että ihmiset vaikuttavat toistensa asenteisiin ja siihen, miten niitä ilmaistaan missäkin tilanteessa. Meille tärkeiden ihmisten mielipiteet vaikuttavat eniten omiin mielipiteisiimme:*

*Ketkä ovat teille tärkeitä ihmisiä? Kenen mielipiteillä on teille eniten merkitystä?*

*Asenteita voi siis oppia vanhemmilta ja kavereilta, mutta myös esimerkiksi sosiaalisen median tai television välityksellä. Esimerkiksi vanhemmat voivat opettaa lapsilleen, että kierrätys on tärkeää, jolloin nuori usein kierrättää myös sen jälkeen, kun on muuttanut pois kotoaan. On kuitenkin tärkeä muistaa, että joskus toiset vaikuttavat mielipiteisiimme myönteisesti, joskus kielteisesti.* ***Joissakin tilanteissa toisten mielipiteiden mukaan toimiminen on järkevää ja joissakin tilanteissa ei****. Muilta opitaan niin hyvät kuin huonotkin tavat, esimerkiksi kierrätys tai roskaaminen.*

*Ihmisillä on usein erilaisia mielipiteitä monista asioista ja saatamme silloin pohtia mitä mieltä itse oikein olemme. Kun ajatellaan eri ihmisten suhtautumista esimerkiksi toisiin kulttuureihin, huomataan, että ihmiset ovat asioista usein eri mieltä. Eri mielipiteitä voi löytyä jo perheen tai kaveripiirin sisältä, tai yleisemmin koko yhteiskunnasta.*

*Kulttuuriryhmiin liittyvien asenteiden miettiminen on ajankohtaista, ja niistä onkin puhuttu paljon yhteiskunnassa. Aiheesta keskustellaan siksi, että Suomi ja muut maailman maat kansainvälistyvät jatkuvasti, ja kulttuurit ovat tekemisissä toistensa kanssa aiempaa enemmän. Valtio ei ole sama asia kuin kulttuuri. Maailmassa on esimerkiksi n. 200 valtiota, mutta n. 10 000 kulttuuria. Yhdessä valtiossa on siten useita kulttuureita, eivätkä valtioiden rajat usein noudata kulttuurialueiden rajoja. Kulttuurit myös muuttuvat, ja eri kulttuureilla voi olla paljon yhteistä toistensa kanssa.*

*Sekä aikuisten että nuorten arki kansainvälistyy nopeasti myös Suomessa, vaikka pääkaupunkiseutu on vielä kansainvälisempi kuin muu Suomi. Tämä tarjoaa kaikille nuorille monia mahdollisuuksia laajentaa kaveripiiriään ja käsityksiään eri ryhmistä.*

*Seuraavaksi tarkastelemme tarinoita kulttuurien välisistä ystävyyssuhteista, jotka on kerätty teidän ikäisiltänne nuorilta. Nämä nuoret ovat siis kertoneet tarinat omista kokemuksistaan.*

**3) KOLMEN YSTÄVYYSTARINAN KÄSITTELY (noin 30 minuuttia)**
Aleksin, Karoliinan ja Andrein ystävyystarinat heijastetaan yksi kerrallaan näytölle oppitunnin PowerPoint -esityksestä. Tarinat käsitellään yksi kerrallaan, ja vapaaehtoiset oppilaat lukevat ne ääneen. Ennen ystävyystarinoiden lukemista oppilaille kerrotaan, että tarinoita lukiessa tulisi miettiä, mikä on tarinan tärkein sanoma. Opettaja kirjoittaa taululle tarinoiden teemoja kuvaavat avainsanat ja (niiden alle) tarinoihin liittyvät keskeiset kysymykset, joista oppilaiden tulisi keskustella:

***Alkutilanne***
*Miltä tarinan kertojasta tuntui ja mitä hän ajatteli alussa?*
***Muutos***
*Mitä tapahtui? Mikä tarinoissa muuttui? Miten kertojan tunteet muuttuivat? Mikä edesauttoi muutosta?*
***Lopputilanne***
*Mitä hyvää muutoksesta seurasi? Miltä kertojasta tuntui?*

On tärkeää painottaa tarinoiden keskeisimpiä asioita: *Kuinka tarinan nuorten tunteet ja ajatukset muuttuivat ja mitä hyvää siitä seurasi tarinan kertojalle?* Keskustelu tarinoista ja niiden yhtäläisyyksistä voi jatkua sen jälkeen, kun kaikki tarinat on luettu ja erikseen käsitelty niiden avainkohtien ja kysymysten kautta.

# 2. OPPITUNTI

**Tavoitteet:**
- Myönteisen ja keskustelevan ilmapiirin luominen
- Myönteisten roolimallien tarjoaminen ystävyystarinoiden avulla
- Rohkaista oppilaita kirjoittamaan ystävyystarinoiden kaltaisista omista kokemuksistaan
- Keskustella luokassa oppilaiden omien kokemusten ja ystävyystarinoiden välisistä yhtäläisyyksistä
- Antaa myönteistä palautetta oppilaiden omista tarinoista

**Oppitunnin rakenne:**
1) Aloitus: Tunnin esittely lyhyesti
2) Kolmen ystävyystarinan yhdessä lukeminen (noin 10 minuuttia)
3) Myönteisistä ystävyyskokemuksista kirjoittaminen (noin 15 minuuttia)
4) Yhteinen keskustelu luokassa luetuista ystävyystarinoista ja etenkin niiden yhteyksistä oppilaiden omiin kokemuksiin (noin 20 minuuttia)

**Tarvikkeet:**
- Oppitunnin PowerPoint-esitys (ladattavissa osoitteesta: https://blogs.helsinki.fi/tarinoitakaveruudesta/)
- Kirjoituspaperia ja kynät kirjoitustehtävää varten

**Valmistelut**:
- Oppitunnin PowerPoint-esitys valmiiksi tietokoneelle

## 2. OPPITUNTI

### 1) ALOITUS

Tunnin aluksi on hyvä tarkistaa, onko ryhmässä mukana oppilaita, jotka eivät olleet viime tunnilla paikalla. Jos on, heille voidaan kertoa oppituntien aihe uudelleen: *kaikilla näillä tunneilla käsitellään kontakteja nuorten välillä, jotka kuuluvat eri kulttuuriryhmiin. Kuten viime tunnilla, tälläkin tunnilla käsitellään tarinoita kulttuurien välisistä ystävyyssuhteista, joissa nuoret kertovat omista kokemuksistaan.*

### 2) KOLMEN YSTÄVYYSTARINAN LUKEMINEN (noin 10 minuuttia)

Villen, Zahran ja Sannan näytölle heijastettavat ystävyystarinat löytyvät oppitunnin PowerPoint -esityksestä. Opettaja voi lyhyesti mainita, että uudet tarinat esitetään oppilaille ensimmäisen oppitunnin tarinoiden mieleen palauttamiseksi, mutta tarinoista ei keskustella niin yksityiskohtaisesti kuin ensimmäisellä oppitunnilla. Sen sijaan tarinat auttavat oppilaita muistelemaan omia samankaltaisia kokemuksiaan.

*Tällä kertaa luemme kolme uutta ystävyystarinaa, kuten ensimmäisellä kerralla. Nyt emme kuitenkaan keskustele tarinoista yksityiskohtaisesti niin kuin viime viikolla. Yrittäkää sen sijaan miettiä tilannetta, jossa ensin itse jännititte toiseen ihmiseen tutustumista tai oletitte, että ette tule pitämään hänestä, mutta muutitte mielenne tutustuttuanne häneen paremmin.*

Tarinat käsitellään yksi kerrallaan, ja vapaaehtoiset oppilaat lukevat ne ääneen. Ensimmäisellä oppitunnilla esitettyjä tarinoiden avainkohtia ja -kysymyksiä ei näytetä enää oppilaille, mutta opettaja voi käyttää niitä omana apuvälineenään.

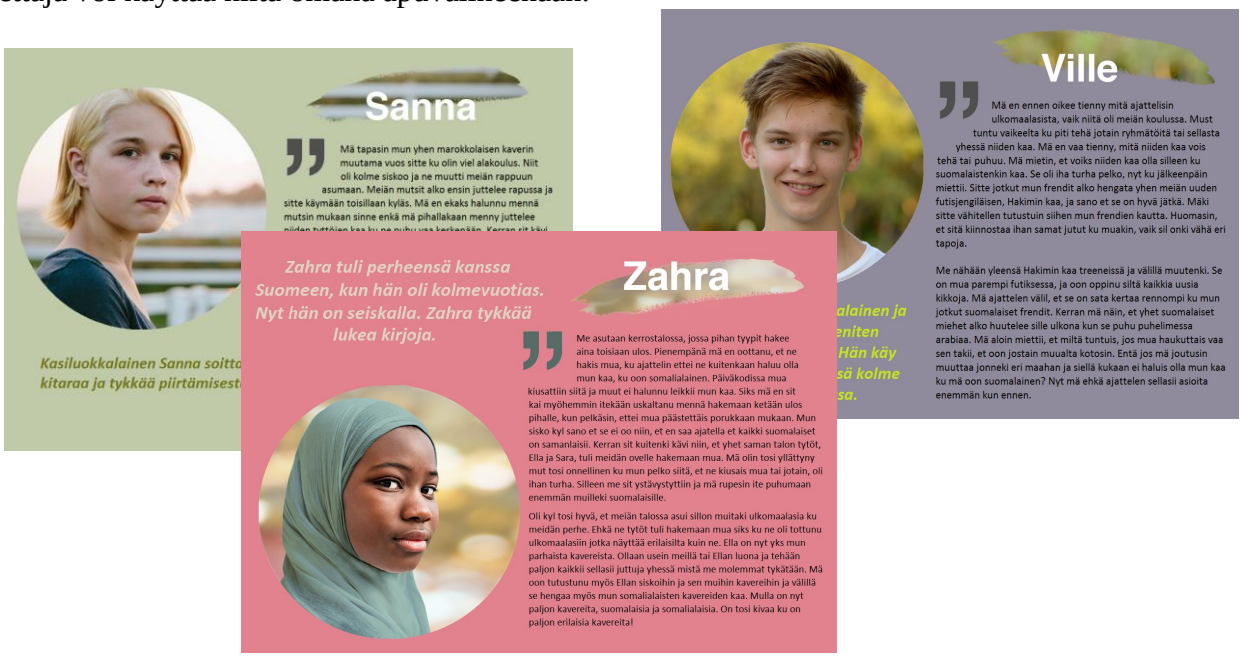

### 3) KIRJOITUSTEHTÄVÄ OPPILAIDEN OMISTA KOKEMUKSISTA (noin 15 minuuttia)

Kun ystävyystarinat on luettu, oppilaat saavat yksin suoritettavan nimettömän kirjoitustehtävän, jossa heitä pyydetään kirjoittamaan omista kokemuksistaan, jotka muistuttavat luettuja ystävyystarinoita. Tässä tehtävässä oppilaita rohkaistaan miettimään tilannetta, jossa he eivät aluksi olleet innoissaan eri kulttuuritaustaisen henkilön tapaamisesta, mutta muuttivat mieltään myönteisempään suuntaan tutustumisen jälkeen. Jos oppilaalla ei itsellään ole ollut tarinoita vastaavaa myönteistä kokemusta, hän voi kertoa myös jonkun tuntemansa tai tietämänsä henkilön tai jostain muualta (esim. somesta, elokuvasta) kuullun tai nähdyn vastaavan tarinan.

Kirjoitustehtävän ohjeet:

- *Omaa nimeä ei tarvitse kirjoittaa paperiin*
- *Tässä tehtävässä ei arvioida kirjoitus- tai muita taitoja, joten voitte kirjoittaa vapaasti*
- *Tarinaa ei palauteta opettajalle, mutta säilyttäkää tarinanne seuraavaa oppituntia varten jolloin se auttaa teitä sen oppitunnin tehtävässä*

Kirjoittamisessa voi käyttää apuna seuraavia PowerPoint-esityksessä olevia tukikysymyksiä, joiden tulisi olla näkyvillä oppilaille kirjoitustehtävän aikana: Mitä tunsit ja ajattelit ennen? Miksi muutit mieltäsi? Mitä tunnet ja ajattelet nyt?

### 4) KESKUSTELU YSTÄVYYSTARINOISTA JA NIIDEN YHTEYKSISTÄ OPPILAIDEN OMIIN KOKEMUKSIIN (noin 20 minuuttia)

Kun tunnin alussa esitetyistä ystävyystarinoista aletaan keskustella, opettaja pyytää oppilaita pohtimaan tarinoiden ja oppilaiden juuri kirjoittamien omien kokemusten välisiä yhtäläisyyksiä. Opettaja voi myös pyytää vapaaehtoisia oppilaita kertomaan luokalle omista myönteisitä kokemuksistaan. Jos kukaan ei ole vapaaehtoinen tai keskustelua ei synny, opettaja voi kertoa omista kokemuksistaan auttaakseen oppilaita jakamaan omia kokemuksiaan. On tärkeää, että opettajan esimerkkikokemuksesta on tunnistettavissa samankaltainen juonikulku kuin ystävyystarinoissa (**tunne muuttui myönteisemmäksi ja siitä seurasi jotain**

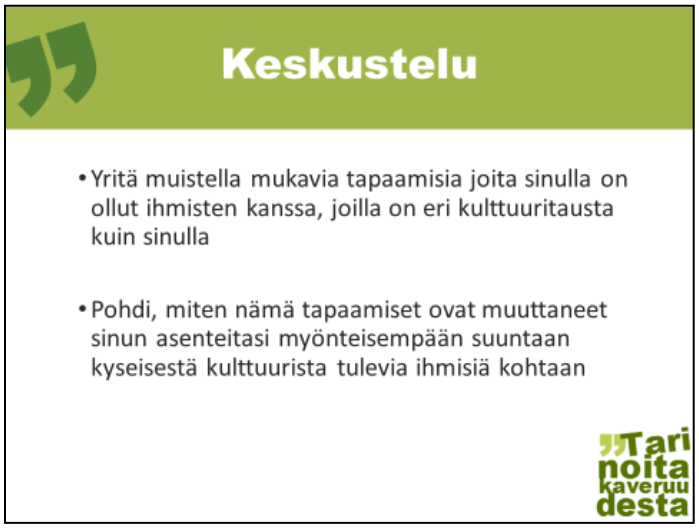

**hyvää**). Vaihtoehtoisesti opettaja voi kertoa myös siitä, kuinka vierasta kulttuuria koskeva epävarmuuden tunne voi muuttua myönteiseksi asennoitumiseksi kontaktin myötä.

Kun keskustelu aloitetaan, oppilaille näytetään seuraavat PowerPoint-esityksestä löytyvät ohjeet:

- Yritä muistella mukavia tapaamisia joita sinulla on ollut ihmisten kanssa, joilla on eri kulttuuritausta kuin sinulla
- Pohdi, miten nämä tapaamiset ovat muuttaneet sinun asenteitasi myönteisempään suuntaan kyseisestä kulttuurista tulevia ihmisiä kohtaan

Huom! Omista kokemuksista kirjoittaminen tai keskustelu luokassa voi saada oppilaat kertomaan esimerkiksi syrjintä- tai muita kielteisiä kokemuksiaan, tai ilmaisemaan ennakkoluulojaan. Ohjeita näihin tilanteisiin on tässä oppaassa sivulla 13.

# 3. OPPITUNTI

**Tavoitteet:**
- Myönteisen ja keskustelevan ilmapiirin luominen
- Saada oppilaat käyttämään videotehtävässä omia myönteisiä kokemuksiaan ryhmienvälisestä ystävyydestä

**Oppitunnin rakenne:**
1) Videotehtävän ohjeistus (noin 5 minuuttia)
2) Videoiden suunnittelu ja kuvaaminen (noin 40 minuuttia)

**Tarvikkeet:**
- Oppitunnin PowerPoint-esitys (ladattavissa osoitteesta: https://blogs.helsinki.fi/tarinoitakaveruudesta/)
- Kirjoituspaperia ja kynät videon suunnittelua varten
- Koulun tabletit (tai oppilaiden omat älypuhelimet) videoiden kuvaamista varten

**Valmistelut:**
- Oppitunnin PowerPoint-esitys valmiiksi tietokoneelle

# 3. OPPITUNTI

## 1) YSTÄVYYSTARINAVIDEON KUVAAMINEN

Kolmannella oppitunnilla oppilaat kuvaavat lyhyitä videoita, joissa he esittävät aikaisemmilla kerroilla käsiteltyjen ystävyystarinoiden kaltaisen tarinan kaveruudesta. Tehtävän tarkoituksena on antaa oppilaille mahdollisuus käyttää omia kokemuksiaan kulttuurien välisistä kaverisuhteista ja vahvistaa aikaisemmin luettujen ystävyystarinoiden välittämää viestiä. On tärkeää, että videoiden sisältö seuraa ystävyystarinoiden juonikulkua: **Tavattuaan henkilön toisesta ryhmästä, suhtautuminen muuttui myönteisemmäksi ja tutustumisesta seurasi jotain hyvää.** Sen takia on tärkeää pyytää oppilaita miettimään ensimmäisellä oppitunnilla käytettyjä ystävyystarinoihin liittyviä pääkohtia ja avainkysymyksiä videoita tehtäessä. Nämä pääkohdat ja kysymykset löytyvät oppitunnin PowerPoint-esityksestä (ks. dia alla) ja ne tulisi pitää näkyvillä koko videotehtävän tekemisen ajan.

### *1a) Esittely ja ohjeet* (noin 5 minuuttia)

*Tällä oppitunnilla pääsette suunnittelemaan ja kuvaamaan pienissä ryhmissä lyhyen, enintään 2 minuutin mittaisen videon, joissa esitätte samantapaisen ystävyystarinan kuin mitä luimme aiemmilla oppitunneilla.*

*Niin kuin ensimmäisellä oppitunnilla puhuimme, eri puolilla Suomea on eroja siinä, kuinka paljon kouluissa on eri kulttuuriryhmiin kuuluvia oppilaita. Suomen kansainvälistyessä eri kulttuuriryhmiin kuuluvia oppilaita tulee myös kouluihin, joissa heitä on aiemmin ollut hyvin vähän tai ei yhtään. Joillakin alueilla tämä tilanne on useille oppilaille uusi ja toisiin kulttuuriryhmiin kuuluvien nuorten kohtaaminen voi jännittää heitä. Kuten käsitellyissä ystävyystarinoissa on tullut ilmi, myös jotkut nuoret, joiden kulttuuritaustaan sisältyy muutakin kuin vain suomalaista kulttuuria, voivat jännittää suomalaiseen enemmistöryhmään kuuluviin nuoriin tutustumista.*

*Kun suunnittelette ja kuvaatte videonne, voitte käyttää hyödyksi kokemuksianne kulttuurien välisistä ystävyyssuhteista, joita teillä jo on tai joista olette kuulleet. Voitte esimerkiksi kuvitella tekevänne videon, joka myönteisen esimerkin kautta auttaisi suomalaiseen enemmistöön kuuluvia nuoria tutustumaan toisia kulttuuriryhmiä edustavien nuorten kanssa sellaisilla paikkakunnilla, joissa tällaiset kohtaamiset ovat melko uusia. Voitte myös ajatella tekevänne videon, joka rohkaisee vähemmistönä oleviin kulttuuriryhmiin kuuluvia nuoria tutustumaan enemmistöön kuuluviin suomalaisnuoriin.*

*Tavalla tai toisella teidän tulisi esittää videollanne kulttuurienvälinen ystävyystarina. Tarinan tulisi mieluiten perustua ryhmänne yhden tai useamman jäsenen omiin kokemuksiin, tai johonkin toiseen*

*tarinaan, jonka tiedätte olevan totta. Jos se ei onnistu, voitte keksiä uuden tarinan tai valita sellaisen, jonka olette nähneet esimerkiksi sosiaalisessa mediassa, elokuvasta tms. Käyttäkää hyödyksi diassa esitettyjä avainkohtia ja –kysymyksiä, kun suunnittelette videotanne. Saatte myös aiemmin lukemanne ystävyystarinat käyttöönne, niin voitte käyttää niitäkin apuna videoiden suunnittelussa.*

*Sen sijaan voitte olla luovia videon toteutuksessa: Voitte esimerkiksi tehdä videoblogin, jossa yksi ryhmän jäsen kertoo videolla tarinan. Toinen mahdollisuus on kuvata kahta oppilasta puhumassa toisilleen, niin että toinen kertoo toiselle tarinan. Kertojan ääni voi myös kuulua vain taustalla, niin että kuvaatte jotain muuta, mikä havainnollistaa tarinaa, kuten esimerkiksi yhtä tai kahta henkilöä piirtämässä kerrottua tarinaa paperille.*

Oppilaille kerrotaan myös, että kaikki opettajan hyväksymät videot näytetään luokalle viimeisellä oppitunnilla, ja että oppilaat pääsevät äänestämään mielestään luokan parasta videota.

### *1b) Videoiden suunnittelu ja kuvaaminen* (noin 40 minuuttia)

Oppilaat jaetaan noin n. 4-5 hengen pienryhmiin opettajan parhaaksi näkemällä tavalla. Ryhmän ensimmäinen tehtävä on sopia keskenään ja kirjoittaa yhdessä lyhyitä muistiinpanoja videon sisällöstä ja toteutustavasta. Ryhmille voi tulostaa edellisillä tunneilla käsiteltyjä tarinoita esimerkeiksi. Ryhmä päättää kulttuurien välisen ystävyystarinansa sisällön ja videonsa toteutustavan ryhmän jäsenten kokemusten ja ideoiden perusteella, käyttäen tukenaan tulostettuja tarinoita ja PowerPoint –diassa esitettyjä avainkysymyksiä. Opettaja voi luokassa kiertämällä ja ryhmien keskusteluihin osallistumalla varmistaa, että kaikki ryhmät pääsevät alkuun, ja että ryhmätyö tapahtuu tehtävänannon mukaisesti.

Suunnittelun jälkeen ryhmät kuvaavat videonsa koulun tableteilla (tai jonkun oppilaan omalla kännykällä, jos tabletteja ei ole tuntia varten saatavilla). Videon pituus tulisi olla korkeintaan 2 minuuttia, jotta kaikki videot ehditään katsoa seuraavan oppitunnin aikana. Videot talletetaan, ja opettaja katsoo ne ennen viimeistä oppituntia. Vain opettajan hyväksymät, eli ohjeistusta tarpeeksi seuranneet videot näytetään koko luokalle.

# 4. OPPITUNTI

**Tavoitteet:**
- Myönteisen ja keskustelevan ilmapiirin luominen
- Kulttuurien välistä ystävyyttä koskevien myönteisten normien luominen videotehtävän kautta
- Kannustaa oppilaita miettimään, mitä he ovat oppineet neljän oppitunnin aikana ja tarjota myönteistä palautetta heidän pohdinnoistaan

**Oppitunnin rakenne:**
1) Videoiden katsominen (noin 25 min)
2) Keskustelu oppilaiden ajatuksista (20min)

**Tarvikkeet:**
- Oppilaiden edellisellä tunnilla kuvaamat videot

**Valmistelut:**
- Oppilaiden kuvaamien videoiden läpikäynti ja asiattomien videoiden pois karsiminen
- Videot valmiiksi tietokoneelle

# 4. OPPITUNTI

### 1) VIDEOIDEN KATSOMINEN (noin 25 minuuttia)

Oppilaiden kuvaamat videot esitetään luokalle yksi kerrallaan. Mikäli jonkun ryhmän videon sisältö on ollut opettajan mielestä epäasiallista, video jätetään esittämättä. Jos jonkun ryhmän videota ei näytetä, sen voi perustella oppilaille siten, ettei se ollut tehtävänannon mukainen: tarkoituksena oli keskittyä myönteisiin kokemuksiin. Kun jokainen asiallinen video on esitetty, oppilaat valitsevat viittausäänestyksellä heidän mielestään parhaan videon. Oman ryhmän videota ei voi kuitenkaan äänestää. Jos videoiden katsomiseen menee kauemmin kuin 25 minuuttia, yhteistä keskustelua varten varattua aikaa voidaan vähentää.

### 2) YHDESSÄ KESKUSTELU KAIKKIEN OPPITUNTIEN TEEMASTA JA OPPILAIDEN OMISTA KOKEMUKSISTA KESKITTYEN KAIKKIEN OPPITUNTIEN POHDINTAAN (noin 20 minuuttia)

Oppitunnin lopulla opettaja aloittaa keskustelun, jossa oppilaat voivat yhdistää kaikki oppituntien tehtävät toisiinsa; kahden ensimmäisen oppitunnin ystävyystarinat, oppilaiden omiin samanlaisiin kokemuksiin liittyvä kirjoitustehtävä, sekä videoiden kuvaaminen. Oppilaita kannustetaan miettimään, mitä uusia oivalluksia he ovat mahdollisesti saaneet kaikkien tehtävien jälkeen, esimerkiksi miettimällä uudestaan tilannetta jossa he (tai joku muu) eivät olleet aluksi innokkaita tapaamaan toiseen kulttuuriryhmään kuuluvaa henkilöä mutta lopulta muuttivat mieltään myönteisempään suuntaan:

*Näiden neljän oppitunnin aikana olemme puhuneet eri kulttuuriryhmiin kuuluvien nuorten välisistä ystävyyksistä. Kaikkien näiden oppituntien aikana teitä on pyydetty muistelemaan omia samankaltaisia kokemuksianne, ja viime kerralla teitte videoita, joissa hyödynsitte näitä kokemuksia. Kun nyt mietitte uudestaan omia kokemuksianne (tai niitä joista kuulitte oppitunneilla), haluaisitteko jakaa jonkun sellaisen kokemuksen luokan kanssa? Tai haluaisitteko kertoa mitä uutta olette oppineet näiden oppituntien aikana?*

Omista kokemuksista keskustelu luokassa voi saada oppilaat kertomaan esimerkiksi syrjintä- tai muita kielteisiä kokemuksiaan, tai ilmaisemaan ennakkoluulojaan. Ohjeita näihin tilanteisiin on tässä oppaassa sivulla 13.

*Aleksi skeittaa suurimman osan vapaa-ajastaan. Hän on kasilla ja asuu äitinsä sekä isäpuolensa ja kahden siskonsa kanssa.*

# Aleksi

Mä olin viime kesänä kesäduunissa mun faijan firmassa, mis mä tutustuin yhteen mua pari vuotta vanhempaan somalijätkään. Aluks mä olin ehkä vähän hermostunu ku en tienny, et miten sen kaa oikein olis. Kai mull oli myös heti aluks sellainen fiilis ettei me kuitenkaan tultais toimeen ku ollaan nii erilaisii. Siellä duunissa mun piti kuitenki tehä sen kaa tosi paljon hommii, ja siks tutustuttiin ihan pakostaki paremmin. Vähitellen mä huomasin, et se jätkä teki iha yhtä paljon duunii ku kaikki muutki, ja se vielä, et se oli joutunu hakee hirveen moneen paikkaan ennen ku se sai sen työn. Mä tajusin, et sille sanottiin helpommin ei varmaan senki takii, et se on tummaihonen. Mä aloin miettii, et olis aika tyhmä juttu, jos jengi ajattelis tolleen musta.

Kyl mun mielipiteet on muuttunu nyt. Se kesäduuni oli välillä aika tylsää, mut Abdi kerto nii hyvii juttui, et tuli naurettuu sairaan paljon. Nyt mä tajuun, et erilaisis duuneissa täytyy tulla toimeen kaikenlaisten ja kaikenmaalasten ihmisten kaa. Voinhan mä itekki haluta muuttaa jonneki muualle. Me ollaan vieläki hyvii kavereita Abdin kaa, enkä mä enää edes ajattele, et mistä maasta se on.

# Karoliina

*Karoliina on seiskalla. Hän käy mielellään leffassa ja kuuntelee musaa.*

Meiän koulussa opettajat on aina ollu tosi tiukkoja siitä, et ketään ei saa kiusata eikä syrjiä. Kuitenki jotkut kiusas ulkomaalasia koulus. Mä en ite kiusannu ketään, mut en mä kyl ollu muutenkaa niiden ulkomaalaisten kaa tekemisissä. Musta tuntu paljon helpommalta olla vaan suomalaisten kaa. Sit meillä oli yks kerta koulussa sellanen keskustelu, mis mietittiin, et miltä tuntuis, jos ite muuttais jonneki muualle eikä olis heti omia frendejä auttamas.

Sit mä olin yhellä kesäleirillä ja sinne tuli myös yks vietnamilainen Lien. En mä ois siihen varmaan ees tutustunu ku se oli siellä vähä omissa oloissaan mut sit siel järjestettiin yksi kilpailu ja mut ja Lienin laitettiin pariksi. Niin me sit alettiin hengata siel leirillä enemmän ja juteltiin kaikenlaista. Se kerto, et sitä on koulussa kiusattu ku se on vietnamilainen. Sillon mulle tuli mieleen se koulun keskustelu. Mä aloin miettii, et miltä tuntuis, jos mua kiusattas vaa siks, et mä sattuisin olee jostain eri maasta kotosin. Nyt me ollaan Lienin kanssa jo hyvii frendejä. Mä oon huomannu et sen kanssa on ihan yhtä helppo olla ku suomalaistenkin kaa. Musta tuntuu et ne kiusaajat käyttäytyy sillee, ku ne ei ees tunne kunnolla ketään muista maista tulleita. Mä haluisin, et neki tutustuis johonki nii fiksuun tyyppiin kuin Lien. Lien on tosi kiinnostunu matkustamisesta, niinku mäki ja olis siistii lähtee joskus vaik reilaamaan yhes.

# Andrei

***Andrei on kotoisin Venäjältä.***
***Hän on kasilla ja harrastaa korista.***

Vaikka mä tapasin suomalaisii koko ajan esimerkiks koulussa, mul ei ollu hyvii suomalaisii frendejä aika pitkään aikaan. Tietenki se iha aluks johtu siitä, etten osannu suomee kunnolla, niin siks oli helpompi olla vaan venäläisten kaa. Mut oli se myös silleen, et mä jännitin ku olin suomalaisten seurassa ku mä ajattelin ettei suomalaiset kuitenkaa haluu olla venäläisten kaa. Muutos tapahtu oikeestaan sillon, kun mä menin pelaa korista yhteen jengiin. Siitä suurin osa on suomalaisia jätkiä, ja vasta siellä mä tutustuin paremmin suomalaisiin. En uskonu et ne ottaa mut mukaan siihen jengiin. Tajusin sit et mä olin ollu väärässä.

Mulla on nyt pari hyvää frendiä korisjengistä, Niko ja Jesse, joiden kaa me nähään siellä harkoissa tietenkin, mut myös muualla. Ne on sikahyviä jätkiä! Kesällä, ku on enemmän aikaa, nii me istutaan jossain ulkona ja talvella pelataan pleikkaa. Ja välillä hengataan myös mun venäläisten kavereiden kaa. Kyl se on tärkeetä, et kaikki tulee hyvin toimeen, ku me asutaan kaikki samassa maassa.

# Ville

*Ville on seiskaluokkalainen ja tykkää koulussa eniten liikuntatunneista. Hän käy jalkapallotreeneissä kolme kertaa viikossa.*

Mä en ennen oikee tienny mitä ajattelisin ulkomaalasista, vaik niitä oli meiän koulussa. Must tuntu vaikeelta ku piti tehä jotain ryhmätöitä tai sellasta yhessä niiden kaa. Mä en vaa tienny, mitä niiden kaa vois tehä tai puhuu. Mä mietin, et voiks niiden kaa olla silleen ku suomalaistenkin kaa. Se oli iha turha pelko, nyt ku jälkeenpäin miettii. Sitte jotkut mun frendit alko hengata yhen meiän uuden futisjengiläisen, Hakimin kaa, ja sano et se on hyvä jätkä. Mäki sitte vähitellen tutustuin siihen mun frendien kautta. Huomasin, et sitä kiinnostaa ihan samat jutut ku muakin, vaik sil onki vähä eri tapoja.

Me nähään yleensä Hakimin kaa treeneissä ja välillä muutenki. Se on mua parempi futiksessa, ja oon oppinu siltä kaikkia uusia kikkoja. Mä ajattelen välil, et se on sata kertaa rennompi ku mun jotkut suomalaiset frendit. Kerran mä näin, et yhet suomalaiset miehet alko huutelee sille ulkona kun se puhu puhelimessa arabiaa. Mä aloin miettii, et miltä tuntuis, jos mua haukuttais vaa sen takii, et oon jostain muualta kotosin. Entä jos mä joutusin muuttaa jonneki eri maahan ja siellä kukaan ei haluis olla mun kaa ku mä oon suomalainen? Nyt mä ehkä ajattelen sellasii asioita enemmän kun ennen.

# Zahra

***Zahra tuli perheensä kanssa Suomeen, kun hän oli kolmevuotias. Nyt hän on seiskalla. Zahra tykkää lukea kirjoja.***

Me asutaan kerrostalossa, jossa pihan tyypit hakee aina toisiaan ulos. Pienempänä mä en oottanu, et ne hakis mua, ku ajattelin ettei ne kuitenkaan haluu olla mun kaa, ku oon somalialainen. Päiväkodissa mua kiusattiin siitä ja muut ei halunnu leikkii mun kaa. Siks mä en sit kai myöhemmin itekään uskaltanu mennä hakemaan ketään ulos pihalle, kun pelkäsin, ettei mua päästettäis porukkaan mukaan. Mun sisko kyl sano et se ei oo niin, et en saa ajatella et kaikki suomalaiset on samanlaisii. Kerran sit kuitenki kävi niin, et yhet saman talon tytöt, Ella ja Sara, tuli meidän ovelle hakemaan mua. Mä olin tosi yllättyny mut tosi onnellinen ku mun pelko siitä, et ne kiusais mua tai jotain, oli ihan turha. Silleen me sit ystävystyttiin ja mä rupesin ite puhumaan enemmän muilleki suomalaisille.

Oli kyl tosi hyvä, et meiän talossa asui sillon muitaki ulkomaalasia ku meidän perhe. Ehkä ne tytöt tuli hakemaan mua siks ku ne oli tottunu ulkomaalasiin jotka näyttää erilaisilta kuin ne. Ella on nyt yks mun parhaista kavereista. Ollaan usein meillä tai Ellan luona ja tehään paljon kaikkii sellasii juttuja yhessä mistä me molemmat tykätään. Mä oon tutustunu myös Ellan siskoihin ja sen muihin kavereihin ja välillä se hengaa myös mun somalialaisten kavereiden kaa. Mulla on nyt paljon kavereita, suomalaisia ja somalialaisia. On tosi kivaa ku on paljon erilaisia kavereita!

# Sanna

Mä tapasin mun yhen afganistanilaisen kaverin muutama vuos sitte ku olin viel alakoulus. Niit oli kolme siskoo ja ne muutti meiän rappuun asumaan. Meiän mutsit alko ensin juttelee rapussa ja sitte käymään toisillaan kyläs. Mä en ekaks halunnu mennä mutsin mukaan sinne enkä mä pihallakaan menny juttelee niiden tyttöjen kaa ku ne puhu vaa keskenään. Kerran sit kävi niin et Jamila jäi yksin pihalle ku sen siskot meni pois, ja ku me oltiin vaa kahestaan pihalla niin me alettiin juttelee. Aluks mua kyl vähä jännitti sen seuras ku mä en ollu tottunu ulkomaalasin. Ei mulla ollu sillon koulussakaa yhtään kaveria, jonka vanhemmat olis tullu jostain muusta maasta. Mut sen yhen kerran jälkeen me alettiin moikkailla ja mennä yhes kouluun.

Mä oon kuitenki tosi tyytyväinen, että uskalsin tutustuu siihen Jamilaan, koska oon oppinu paljon niiden kulttuurista. Mutsiki ilahtu, et mä sain naapurista uuden kaverin. Tajusin myös, et monet jutut mitä ihmiset puhuu ulkomaalaisist johtuu siitä, ettei ne tiedä mistä ne puhuu. Kai ne ei vaan oo tottunu ulkomaalasiin. Me tehään Jamilan kaa ihan samoja juttuja kun muidenki kavereiden kaa.

***Kasiluokkalainen Sanna soittaa kitaraa ja tykkää piirtämisestä.***